

Inhoud

Eerste hoofdstuk	7
Als op een winternacht een reiziger	15
Tweede hoofdstuk	31
Buiten op het land van Malbork	40
Derde hoofdstuk	49
Kijkend over de rand van de steile klip	63
Vierde hoofdstuk	79
Zonder angst voor wind en duizelingen	89
Vijfde hoofdstuk	104
Kijk omlaag waar de schaduwen dichter worden	118
Zesde hoofdstuk	132
In een netwerk van lijnen die met elkaar in verbinding staan	153
Zevende hoofdstuk	162
In een netwerk van lijnen die elkaar snijden	186
Achtste hoofdstuk	195
Op het tapijt van bladeren in het maanlicht	229
Negende hoofdstuk	242
Rondom een leeg graf	255
Tiende hoofdstuk	270
Welk verhaal wacht daarginds op het einde?	282
Elfde hoofdstuk	292
Twaalfde hoofdstuk	300

Eerste hoofdstuk

Je staat op het punt in *Als op een winternacht een reiziger* te beginnen, de nieuwe roman van Italo Calvino. Ontspan je. Concentreer je. Zet iedere andere gedachte uit je hoofd. Laat de wereld om je heen vervagen tot in het onbestemde. Je kunt de deur maar beter dicht doen; daarachter staat altijd de televisie aan. Zeg maar meteen tegen de anderen: 'Nee, ik wil geen televisie kijken!' Praat harder als ze je niet horen: 'Ik zit te lezen! Ik wil niet gestoord worden!' Misschien hebben ze je niet gehoord, met al dat lawaai; zeg het harder, schreeuw: 'Ik begin net in de nieuwe roman van Italo Calvino!' Of, als je dat niet wilt, zeg het dan niet; hopelijk laten ze je met rust.

Kies de gemakkelijkste houding uit: ga zitten, strek je uit, rol je op, ga liggen. Ga liggen op je rug, op je zij, op je buik. In een stoel, op de divan, op de schommelstoel, in een ligstoel, op de poef. In de hangmat, als je een hangmat hebt. Op bed natuurlijk, of in bed. Je kunt ook op je hoofd gaan staan in yogahouding. Met het boek ondersteboven, dat begrijp je.

Natuurlijk, de ideale leeshouding moet nog uitgevonden worden. Vroeger lasen ze staand, achter een lessenaar. Ze waren gewend te staan. Zo rustten ze uit als ze moe waren van het paardrijden. Niemand heeft er ooit aan gedacht op een paard te lezen; en toch lijkt nu het idee je wel aantrekkelijk, te zitten le-

zen op het zadel, terwijl je boek rust op de manen van het paard, of misschien zelfs hangt aan de oren van het paard, aan een speciale riem. Met je voeten in de stijgbeugels moet je toch heel lekker kunnen zitten lezen; je voeten omhoog is een eerste ver-eiste om van het lezen te kunnen genieten.

Goed, waar wacht je nog op? Streck je benen uit, leg je voeten rustig nog op een kussen, op twee kussens, op de armleuningen van de divan, op de oorsteunen van de leunstoel, op het theetafeltje, op het bureau, op de piano, op de wereldbol. Doe eerst je schoenen uit. Als je je voeten tenminste hoog wilt hebben; zo niet, trek ze dan weer aan. Nu moet je niet blijven zitten met je schoenen in je ene hand en het boek in je andere.

Regel het licht zo dat je ogen niet moe worden. Doe het nu, want zodra je verdiept bent in je lectuur verzet je geen stap meer. Zorg ervoor dat er geen schaduw over de bladzijde valt, een dicht gekrioel van zwarte letters op een grijze ondergrond, uniform als een troep ratten; maar let erop dat er ook weer geen al te schel licht op valt en dat het niet weerkaatst wordt door het helle wit van het papier zodat het de schaduwen van de letters aanvreet, zoals om twaalf uur 's middags in het zuiden. Probeer nu nog alles te doen wat een eventuele onderbreking van je lectuur later kan voorkomen. Je sigaretten binnen handbereik, als je rookt, de asbak. Wat is er nog meer? Moet je nog plassen? Oké, dat zal je zelf wel het beste weten.

Niet dat je iets bijzonders verwacht van dit boek in het bijzonder. Je bent iemand die in principe nergens meer iets van verwacht. Er zijn er zoveel, jonger of minder jong dan jij, die leven in afwachting van buitengewone ervaringen; afkomstig van boeken, mensen, reizen, gebeurtenissen, van dat wat morgen voor je in petto heeft. Jij niet. Jij weet dat het beste dat je kunt verwachten het vermijden van het slechtste is. Dit is de conclusie waar je toe gekomen bent, zowel in je persoonlijke leven als in algemene kwesties, zelfs van wereldbelang. En met

boeken? Kijk, juist omdat je het op elk ander gebied hebt uitgesloten, geloof je dat je jezelf nog best het plezier uit je jeugd mag gunnen, om verwachtingen te hebben op een welomschreven terrein als dat van boeken, waar het je goed of slecht kan afgaan, maar waar het risico van de teleurstelling niet ernstig is.

Oké, je hebt dus in de krant gezien dat *Als op een winternacht een reiziger* is uitgekomen, het nieuwe boek van Italo Calvino, die al verscheidene jaren niets meer gepubliceerd had. Je bent langs de boekwinkel gegaan en je hebt het boek gekocht. Daar heb je goed aan gedaan.

Al in de etalage van de boekwinkel heb je het omslag met de titel die je zocht ontdekt. Dit visuele spoor volgend heb je je in de winkel een weg gebaand door de dichte haag van Boeken Die Je Niet Gelezen Hebt, die je fronsend aankeken vanaf de toonbanken en planken, in een poging je te intimideren. Maar je weet dat je je niet van de wijs moet laten brengen, dat zich daartussen eindeloze hectares uitstrekken van Boeken Die Je Niet Per Se Hoefte Te Lezen, Boeken Bestemd Voor Ander Gebruik Dan Lezen, Boeken Die Je Al Gelezen Hebt Zonder Dat Je Ze Zelfs Maar Open Hoefde Te Slaan Aangezien Ze Behoren Tot De Categorie Van Het Reeds Gelezene Nog Voor Het Geschreven Is. En zo breek je door het eerste bolwerk heen en word je overvallen door de infanterie van Boeken Die Je Als Je Meer Levens Had Zeker Ook Graag Zou Lezen Maar Helaas Zijn De Dagen Die Je Te Leven Hebt Slechts Die Ze Zijn. Met een snelle beweging kom je erdoorheen en raak je verzeild tussen de slagordes van Boeken Die Je Van Plan Bent Te Lezen Maar Eerst Zou Je Andere Moeten Lezen, van Te Dure Boeken Waar Je Mee Zou Kunnen Wachten Tot Ze Voor De Halve Prijs Verkocht Worden, Van Boeken Idem Zie Boven Wanneer Ze Herdrukt Worden In Een Pocketreeks, van Boeken Die Je Aan Iemand Te Leen Zou Kunnen Vragen, van Boeken Die Iedereen Gelezen Heeft Dus Is Het Net Of Jij Ze Ook Gelezen Hebt.

Als je deze aanvallen hebt afgeslagen, kom je onder de torens van het fort waar dapper weerstand bieden:

Boeken Die Je Al Zo Lang Op Je Leesprogramma Hebt,
Boeken Die Je Al Jaren Zocht Zonder Ze Te Vinden,
Boeken Die Over Iets Gaan Waar Je Je Op Dit Moment
Mee Bezighoudt,
Boeken Die Je Wilt Hebben Om Ze Voor Alle Zekerheid
Binnen Handbereik Te Hebben,
Boeken Die Je Apart Zou Kunnen Leggen Om Misschien
Deze Zomer Te Lezen,
Boeken Die Nog Horen Naast Andere Boeken In Je Kast,
Boeken Waar Je Opeens Heel Nieuwsgierig Naar Wordt,
Razend Nieuwsgierig Zonder Dat Je Dat Duidelijk Kunt
Rechtvaardigen.

Zo ben je er dus in geslaagd het oneindig grote aantal tegenstanders in de strijd terug te brengen tot een geheel dat nog wel groot is, maar in ieder geval uit te drukken in een eindig getal, ook al wordt dit gevoel van relatieve opluchting belaagd door de hinderlagen van Boeken Die Je Zo Lang Geleden Gelezen Hebt Dat Je Ze Nodig Zou Moeten Herlezen en van Boeken Waarvan Je Altijd Net Gedaan Hebt Of Je Ze Gelezen Hebt Terwijl Je Ze Nu Eindelijk Eens Echt Zou Moeten Gaan Lezen.

Je schudt ze van je af met snelle zigzagbewegingen en met een sprong dring je de citadel binnen van de Nieuwe Boeken Waarvan De Schrijver Of Het Onderwerp Je Aantrekt. Ook binnen deze vesting kun je een wig slaan in de gelederen van de verdedigers door ze te verdelen in Nieuwe Boeken Van Niet-Nieuwe Schrijvers Of Over Niet-Nieuwe Onderwerpen (voor jou of in het algemeen) en Nieuwe Boeken Van Volkomen Nieuwe Schrijvers Over Volkomen Nieuwe Onderwerpen (althans voor jou), en kun je de aantrekkingskracht die ze op je uit-

oefenen definiëren op basis van je verlangens en behoeften aan het nieuwe en het niet-nieuwe (het nieuwe dat je zoekt in het niet-nieuwe en het niet-nieuwe dat je zoekt in het nieuwe).

Dit alles om te vertellen dat jij, na vluchtig een blik te hebben geworpen op de titels van de in de boekwinkel tentoongestelde boeken, afgestapt bent op een stapel vers gedrukte exemplaren van *Als op een winternacht een reiziger*, er één van af hebt gepakt en ermee naar de kassa bent gegaan om zo jouw eigendomsrecht erover te laten vastleggen.

Je hebt nog een verloren blik geworpen op de boeken om je heen (of liever: het waren de boeken die naar jou keken met de verloren blik van honden die vanuit de hokken van het asiel een ex-kameraad zien vertrekken aan de riem van de baas die hem is komen verlossen), en je bent naar buiten gegaan.

Een nét uitgekomen boek geeft je een speciaal soort plezier, je hebt niet alleen een boek bij je maar ook de nieuwheid ervan, die ook alleen maar de nieuwheid zou kunnen zijn van een voorwerp dat net uit de fabriek komt, de prille schoonheid waar ook boeken zich mee tooien en die voortduurt totdat het omslag begint te vergelen, er een grauwsluiertint begint neer te dalen over de snede, de rug aan de hoeken begint te slijten, in de vroeg invallende herfst der bibliotheken. Maar nee, jij hoopt altijd dat je gestuit bent op de echte nieuwheid, die na eenmaal nieuw te zijn geweest dat voor altijd blijft. Als je het boek hebt gelezen als het net is uitgekomen, maak je je deze nieuwheid eigen vanaf het eerste ogenblik, zonder haar daarna te hoeven achtervolgen, na te jagen. Zal dit zo'n keer zijn? Je weet nooit. Eens kijken hoe het begint.

Misschien ben je in de boekwinkel al begonnen te bladeren in het boek. Of kon je dat niet omdat er strak cellofaan omheen zat? Nu sta je in de bus, met je arm in een lus, en je begint met je vrije hand met het pakje te goochelen, met gebaren die een beetje aan een aap doen denken die een banaan wil pellen en

zich tegelijkertijd vast wil blijven houden aan zijn tak. Kijk uit, je prikt je burens met je ellebogen in hun ribben; bied althans je excuses aan.

Of misschien heeft de boekverkoper het boek wel niet ingepakt, heeft hij het je gegeven in een plastic tasje. Dit maakt de dingen eenvoudiger. Je zit achter het stuur van je auto, je staat stil voor een stoplicht, je scheurt het doorschijnende papier eraf, je begint de eerste regels te lezen. Je haalt je een storm van getoeter op de hals; het is groen; je blokkeert het verkeer.

Je zit aan je werktafel, je hebt het boek als bij toeval tussen je kantoorpapieren liggen, op een gegeven moment schuif je een dossier opzij en krijg je het boek onder ogen, verstrooid sla je het open, je steunt met je ellebogen op tafel, met je hoofd tussen je handen, het lijkt of je geconcentreerd de inhoud van een map bestudeert terwijl je de eerste bladzijden van de roman aan een onderzoek onderwerpt. Langzamerhand leun je verder achterover, til je het boek op tot neushoogte, wip je op je stoel achterover, doe je een la van je bureau open om daar je voeten op te leggen, de positie van je voeten is tijdens het lezen van het hoogste belang, je strekt je benen uit op het bovenblad, boven op de nog af te werken dossiers.

Maar vind je dat niet getuigen van wat weinig respect? Respect, dat begrijp je, niet voor je werk (niemand pretendeert jouw rendement in je beroep te beoordelen; laten we aannemen dat jouw bezigheden gewoon geïntegreerd zijn in het systeem van improductieve activiteiten dat het merendeel van de nationale en de wereldeconomie beslaat), maar voor het boek. Het is nog erger als je daarentegen – gedwongen of uit vrije wil – behoort tot de groep mensen voor wie werken écht werken betekent, iets noodzakelijks verrichten – expres of per ongeluk – of althans iets wat ook voor anderen behalve jouzelf niet nutteloos is: dan stelt het boek, dat je als een soort amulet of talisman hebt meegesleept naar je werk, je bloot aan steeds terugke-

rende verleidingen, iedere keer een paar seconden, onttrokken aan het belangrijkste voorwerp van je aandacht, of het nu gaat om een ponsmachine, de gaspitten in een keuken, de bedieningshendels van een bulldozer, een patiënt die met blootgelegde ingewanden op de operatietafel ligt.

Kortom, je kunt beter je ongeduld maar bedwingen en wachten met het opendoen van je boek tot je thuis bent. Nu wél. Je zit rustig in je kamer, je slaat het boek op de eerste bladzijde open, of nee, op de laatste, eerst wil je zien hoe lang het is. Het is niet te lang gelukkig. Lange romans die vandaag de dag geschreven worden zijn misschien een tegenstrijdigheid: de tijdsdimensie is in gruzelementen, we kunnen nog slechts leven en denken in flarden tijd die zich elk langs een eigen baan verwijderen en meteen verdwijnen. Continuïteit van tijd kunnen we alleen maar terugvinden in romans uit het tijdperk waarin de tijd zich niet meer onbeweeglijk voordeed maar ook nog niet ontploft leek, een tijdperk dat ongeveer honderd jaar geduurd heeft, niet meer.

Je draait het boek in je handen om, leest de zinnen achterop en op de binnenkant van de flap door, algemene zinnen, die niet veel zeggen. Beter zo, er is tenminste geen betoog dat zich onbescheiden meent te moeten opleggen aan het betoog dat het boek rechtstreeks moet meedelen, aan datgene wat jij uit het boek moet halen, hoe veel of hoe weinig dat ook is. Zeker, ook dit gedraai om het boek heen, dit gelees eromheen alvorens erin te lezen, hoort bij het plezier van een nieuw boek, maar, zoals ieder voorspel, verloopt dit het beste als je daarna kunt doordringen tot het duurzamere plezier van het zich voltrekken van de daad, dat wil zeggen van het lezen van het boek.

Zo, nu ben je dus klaar om je op de eerste regels van de eerste bladzijde te storten. Je bereidt je erop voor de onmiskenbare toon van de schrijver te herkennen. Nee. Je herkent hem helemaal niet. Maar, alles welbeschouwd, wie heeft ooit gezegd dat

deze schrijver een onmiskenbare toon heeft? Sterker nog, het is bekend dat het een schrijver is die van boek tot boek erg verschilt. Juist aan deze verschillen herken je dat hij het is. Maar hier lijkt het of het werkelijk niets te maken heeft met al het andere dat hij geschreven heeft, tenminste voor zover je je dat herinnert. Is het een teleurstelling? We zullen zien. Misschien voel je je in het begin wel een beetje gedesoriënteerd, zoals wanneer iemand aan je wordt voorgesteld die je aan de hand van zijn naam geïdentificeerd had met een bepaald gezicht, en je de trekken die je ziet probeert te laten rijmen met de trekken die je je herinnert, en het niet lukt. Maar dan ga je door en je merkt dat het boek in elk geval leesbaar is, los van wat je van de schrijver verwachtte, het boek op zichzelf maakt je nieuwsgierig; zelfs, als je er langer over nadenkt, vind je het beter zo, dat je iets voor je hebt waarvan je nog niet goed weet wat het is.

Als op een winternacht een reiziger

De roman begint op een station, er puft een locomotief, stoom die vanuit een cilinder ontsnapt versluiert de openingsregels van het hoofdstuk, een rookwolk verbergt een deel van de eerste alinea. Door de stationslucht heen ruik je in een vlaag de geur van het stationsbuffet. Er staat iemand te kijken door de beslagen ruiten, hij doet de glazen deur van de bar open, alles is nevelig, binnen ook, als gezien door bijziende ogen, of ogen die geïrriteerd zijn door kolenstofjes. Het zijn de bladzijden van het boek die beslagen zijn als de ruiten van een oude trein, boven de zinnen daalt een rookwolk neer. Het is een regenachtige avond; de man gaat de bar binnen; hij knoopt zijn vochtige overjas los; een stoomwolk omringt hem; een fluittoon vertrekt langs de perrons die glimmen van de regen zover het oog reikt.

Een fluittoon als van een locomotief en een plotselinge stoomwolk komen uit de espressomachine die de oude barman onder druk zet, als gaf hij een sein, of althans, dit is op te maken uit de opeenvolging van de zinnen van de tweede alinea, waarin de kaartspelers aan hun tafeltjes hun kaartenwaaier dichtdoen tegen hun borst en zich omdraaien naar de nieuw aangekomen gast, met een drievoudige draaiing van nek, schouders en stoelen, terwijl de stamgasten aan de bar hun kopjes optillen en